

POLITYKA ZAKONNA: WŁADZA I STATUS W ZAKONACH

Badanie empiryczne polskiego monastycyzmu

Zakony i ich jednostki organizacyjne – klasztory – od dawna stanowią obiekt zainteresowania historyków religii oraz socjologów, którzy widzieli w nich prekursorów racjonalnej, celowej organizacji (Weber) czy przykłady instytucji totalnych (Goffman). Rzadko jednak dostrzega się – a jeszcze rzadziej staje się to przedmiotem naukowej refleksji – że stanowią one także fascynujący, niezwykle złożony mikrosystem polityczny. Ich przełożeni sprawują władzę teokratyczną (pochodzącą, jak wierzą oni i ich podwładni, od Boga), a zarazem demokratyczną – są wybierani przez wspólnotę. Kontrolują każdy aspekt życia zakonników, a jednocześnie są ograniczeni regułami zakonnymi, prawem kanonicznym, tradycją, a władzę dzielą z organami kolegialnymi (rady, kapituły). Zakonnicy powinni im być bezwzględnie posłuszni, na mocy ślubu posłuszeństwa, lecz w rzeczywistości stopień tej podległości, a także uczestnictwa w decydowaniu o sprawach wspólnoty, bywa bardzo różny.

Projekt ma na celu zbadanie tej politycznej złożoności zakonów i klasztorów, a w szczególności odpowiedź na następujące pytania: a) Jaki jest rzeczywisty rozkład władzy w tych instytucjach (w odróżnieniu od wynikającego z regulacji, prawa kościelnego itp.), w jakim stopniu jest ona kolektywna? b) Jak przełożeni uzasadniają swą władzę, a podwładni interpretują i racjonalizują swoje podporządkowanie? c) Jak różne ordynacje wyborcze wpływają na zachowania wyborców (zakonników) i kandydatów, czy zdarza się prowadzenie kampanii wyborczej? d) Jakie są mechanizmy sprawowania władzy przełożonych, jakich środków używają do dyscyplinowania podwładnych? e) Jakie czynniki wpływają na status – miejsce w hierarchii zakonnej i klasztornej – i jak ów status przekłada się na władzę? f) Jak na relacje władzy wewnątrz zakonów oddziałuje Kościół, na poziomie lokalnym (biskupi) i centralnym (Watykan)?

Odpowiedzi na te pytania zespół badawczy będzie poszukiwać poprzez analizę różnego typu publikowanych i niepublikowanych materiałów źródłowych, a także przeprowadzając indywidualne, pogłębione wywiady z zakonnikami i zakonnicami (łącznie ok. 1400 wywiadów) oraz obserwacje w klasztorach katolickich różnego typu (kontemplacyjnych, czynnych, z mniej lub bardziej restrykcyjną klauzurą itp.) w całej Polsce. Zebrane w ten sposób dane zostaną poddane analizie jakościowej oraz, w mniejszym zakresie, ilościowej, przy użyciu specjalistycznego programu komputerowego do analizy danych. Pozwoli to odnieść się do poruszonych wcześniej kwestii reżimu politycznego, mechanizmów przekazywania władzy oraz jej legitymizacji w zakonach, a także zbadać zależność między różnymi wskaźnikami władzy i statusu a czynnikami takimi jak płeć, staż w zakonie, święcenia kapłańskie lub ich brak (zakony męskie), praktykowanie ascezy i inne.

Wyniki trzyletnich badań zostaną zaprezentowane w formie publikacji w wysoko punktowanych czasopismach naukowych oraz referatów na konferencjach międzynarodowych. Dzięki wyjątkowo dużej próbie i nowatorskiemu zastosowaniu teorii politologicznych do badania małego systemu politycznego, projekt powinien pogłębić nasze rozumienie mechanizmów władzy politycznej zarówno w zakonach, jak i w innych organizacjach „totalnych”, nie tylko religijnych.